

קול צופיד

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

וִירָא - תַּשְׁנ"ח - מֵאֵת מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג מִרְדְּכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

הַשִּׁיעוּר לַעֲלִילוֹ נִשְׁמַת :

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג מִרְדְּכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבֹוע : וִירָא

הַשִּׁיעוּר נִמְסַר ע"י הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל, בִּשְׁנַת תַּשְׁנ"ח.

הַלְכוֹת בִּיקוּר חוֹלִים

בִּיקוּר חוֹלִים שֶׁל הַקְב"ה

הַשְּׁבֹוע נִקְרָא בִּפְרֶשֶׁת וִירָא. חֲז"ל אומרים שֶׁמַּעֲשֵׂה אֲבוֹת סִימָן לְבָנִים, וּפְרִשְׁתָּנוּ בְּרוּכָה בַּמַּעֲשֵׂי אֲבוֹת וְנוֹכַח אֲנִי הַבְּנִים לִקְחַת מֵהֶם מוֹסְרִים וְסִימָנִים לְדוֹרוֹת. הַפְּרָשָׁה פּוֹתַחַת בַּפְּסוּק (בְּרַאשִׁית יח א) 'וַיֵּצֵא אֱלֹהִי ה' פָּאֲלֵנִי מִמֶּמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחֵם הַיּוֹם'. יֵשׁ לָשִׁים לֵב שֶׁלֹּא כְּתוּב בַּפְּסוּק מִה אִמְרוּ לוֹ הַקְב"ה, אֲלֵא שֶׁנִּרְאָה אֵלָיו פֶּתַח הָאֵהָל כְּחֵם הַיּוֹם וְתוֹ לֹא. רַש"י מְבִיא עַל זֶה אֶת דְּבָרֵי חֲז"ל, וְז"ל: "וִירָא אֵלָיו, לִבְקֹר אֶת הַחוּלָה. אִמְרוּ רַבִּי חֲמָא בְּרַ חֲנִינָא יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הִיא, וְבֵא הַקְב"ה וְשִׁאל בְּשִׁלּוּמוֹ". אַחֲרֵי כֵן הַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת עַל שְׁלוֹשֶׁת הַמַּלְאָכִים שֶׁהַקְב"ה שִׁלַּח לְבֵא אֲבֵרָהָם אֲבִינוּ, וְלִכְל אֶחָד תִּפְקִיד מִיּוּחַד לוֹ בִּלְבַד, וְכִמּוֹ שְׁאוּמֵר רַש"י (שֶׁם עַל פְּסוּק ב) "אֶחָד לְבָשָׁר אֶת שְׂרָה, וְאֶחָד לְהַפּוֹךְ אֶת סְדוֹם, וְאֶחָד שְׁבִישֵׁר עַל לִידְתָּהּ שֶׁל שְׂרָה הוּא מִיכָאֵל, הַמַּלְאָךְ שֶׁבֵּא לְהַפּוֹךְ אֶת סְדוֹם הוּא גְּבִרְיָאֵל, וְמִי שֶׁבֵּא לְרַפְּאוֹת אֶת אֲבֵרָהָם הוּא רַפָּאֵל.

לֹא רַק רופאים מצווים בה

יֵשׁ לְשֹׂאֵל, לָשִׁם מִה צָרִיךְ הַקְב"ה לְשַׁלּוֹחַ אֶת רַפָּאֵל לְרַפְּאוֹת אֶת אֲבֵרָהָם, הֲרִי מְמִילָא בֵּא הַקְב"ה בַּעֲצָמוֹ לְבָקֵר, יִכּוֹל הִיא לְבָרְכּוֹ בְּבִרְכַּת רַפּוּ"שׁ וְלְרַפְּאוֹתוֹ; מִה עוֹד, שֶׁלְמַלְאָךְ רַפָּאֵל אֵין שׁוּם כַּח מַצַּד עַצְמוֹ, וּמִמִּילָא אֵין הוּא אֲלֵא שְׁלִיחוֹ שֶׁל הַקְב"ה, וְאֵם כֵּן לָשִׁם מִה הִיא צוּרֶךְ בְּשִׁלְחָה בְּנוֹסֶף לְבָקֵר? אֲלֵא, אומרים חֲז"ל שֶׁצִּרְכָּה הַקְב"ה לְלַמְדָּנוּ הַלְכוֹת רַבְתָּא בְּמִצְוֹת בִּיקוּר חוֹלִים. - וְכִמּוֹ שְׁאוּמֵרֵת הַגַּמ" (סוֹטָה י"ד ע"א) "וְאִמְרוּ רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מֵאִי דְכָתִיב 'אֲחֵרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תִּלְכוּ, וְכִי אֲפִשֶׁר לוֹ לֵאדֹם לְהֵלֶךְ אַחֵר שְׂכִינָה, וְהֵלֵךְ כְּבֵר נֶאֱמַר 'כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר אוֹכְלָה הוּא. - אֲלֵא לְהֵלֶךְ אַחֵר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְב"ה, מִה הוּא מְלִבִּישׁ עֲרוּמִים, דְּכָתִיב 'וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וְלֹאשְׁתּוֹ כְּתוּנֹת עוֹר וַיְלַבִּישֵׁם, אֵף אֶתְהָ הַלְבַּשׁ עֲרוּמִים. הַקְב"ה בִּיקֹר חוֹלִים, דְּכָתִיב 'וִירָא אֵלָיו ה' בְּאֵלוֹנֵי מִמְרָא, אֵף אֶתְה בִּקֹר חוֹלִים; הַקְב"ה נִיחָם אֲבֵלִים, דְּכָתִיב 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אֲבֵרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ, אֵף אֶתְה נָחִם אֲבֵלִים; הַקְב"ה קִבֵּר מֵתִים, דְּכָתִיב 'וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בְּגִיא, אֵף אֶתְה קִבֵּר מֵתִים. אֵילוֹ הַקְב"ה הִיא בֵּא וּמִרְפָּא אֶת אַעֲזִיָּה וְלֹא הִיא שׁוֹלַח אַחֵר, הֵינִי לומדים מִמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקְב"ה שְׁאֵין הַמַּצּוֹה חֵלָה אֲלֵא עַל מִי שֶׁהוּא רופא, כִּשֶׁם שֶׁהַקְב"ה בֵּא לְבָקֵר אֶת הַחוּלָה בְּתוֹר רופא, וְלָשִׁם רַפְּאוֹתוֹ בֵּא. אֲבֵל הַקְב"ה רָצָה לְלַמֵּד אוֹתוֹ שֶׁהַמַּצּוֹה לֹא חֵלָה רַק עַל הַרופָא, אֲלֵא גַם עַל כָּל אָדָם, עַל אֵף שְׁאֵין הוּא רופא, וְלֹא בֵּא כְּדִי לְרַפְּאוֹתוֹ. וְהוּא שְׁאוּמֵרִים אֲשֶׁר קִדְּשׁוּ בְּמִצְוֹתָיו, לומֵר שֶׁכִּשֶׁם שֶׁהוּא מַצּוֹה אוֹתוֹ לְקִיִּים מַצּוֹת, כֵּן הַקְב"ה בַּעֲצָמוֹ מְקַיֵּים מַצּוֹת, וְזֹאת כְּדִי לֵתֵן לָנוּ שֶׁכֵּר שְׁאֵנַחְנוּ הוֹלְכִים בְּדַרְכֵי, וְלומדים מִמִּדּוֹתָיו.

מִח' הַרְמַב"ם וְר"י אֵם מַצּוֹה זֹו דְּאוֹרִייתָא

יֵשׁ מַחְלוקֶת בֵּין הַרְמַב"ם לְבֵין רַבְנֵי יוֹנָה. לְדַעַת הַרְמַב"ם מַצּוֹת בִּיקוּר חוֹלִים הִיא מַצּוֹה דְּרַבְנָן, אֲלֵא שֶׁנִּהְפָּכָה לְדְּאוֹרִייתָא בְּגִלּוֹל פֶּרֶשׁ חֲשׁוֹב שְׁבָה. וְז"ל הַרְמַב"ם (הַלְכוֹת אָבֵל פִּי"ד ה"א) "מַצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבִרְהִיָּה לְבָקֵר חוֹלִים, וְכו' וְאֵלוֹ הֵן גְּמִילוֹת חֲסִדִּים שֶׁבְּגוֹפוֹ שְׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר. אַעֲזִיָּה שֶׁכֵּל מַצּוֹת אֵלוֹ מְדַבְּרִיהֶם, הִרִי הֵן בְּכָלל וְאֵהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךְ. כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאֶתְה רוצה שִׁיעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אַחֲרִים, עֲשֵׂה אֶתְה אוֹתוֹ לְאֶחָד בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת. הִרִי שֶׁהַרְמַב"ם לומֵד שֶׁמַּצּוֹה זֹו בִּיסוּדָה הִיא מְדַרְבָּן, אֲלֵא שֶׁבְּגִלּוֹל וְאֵהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךְ (וַיִּקְרָא יט יח) שֶׁהִיא מַצּוֹה דְּאוֹרִייתָא, הִרִי שֶׁמַּצּוֹה זֹו נִהְפָּכָה לְדְּאוֹרִייתָא. אֲבֵל לְדַעַת רַבְנֵי יוֹנָה, כִּיּוֹן שֶׁבְּכִמְהָ מְקוּמוֹת מוֹבָאִים חֲז"ל

שְׁלומִדִּים מִיּוֹלְדֵבְקָה בּוֹ, שִׁישׁ לְהַדְבֵּק בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְב"ה, וְכִשֶׁם שֶׁהוּא מְבָקֵר חוֹלִים כֵּן יֵשׁ לָנוּ לְבָקֵר חוֹלִים, עַצֶּם הַמַּצּוֹה הִיא מַצּוֹה דְּאוֹרִייתָא, וְלֹא מִשּׁוֹם שִׁישׁ בֵּה פֶּרֶשׁ צַדִּי שֶׁל וְאֵהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךְ שֶׁבְּגִלּוֹל נַעֲשִׂית מַצּוֹה זֹו דְּאוֹרִייתָא, אֲלֵא הַמַּצּוֹה עֲצָמָה הִיא מְדְּאוֹרִייתָא. (הַי"מ זֹוֹ אֵם לְמַשֵּׁל הַזְמַנּוֹ לִפְנֵינוּ בִּיקוּר חוֹלִים וְנִיחּוּם אֲבֵלִים שֶׁהִיא וְדֵאִי דְּאוֹרִייתָא אֵיזָה יְקִידִים, שֶׁאֵם בִּיקוּר חוֹלִים דְּרַבְנָן יֵשׁ לְהַקְדִּים נִיחּוּם אֲבֵלִים).

פֶּרֶשֶׁת הַמַּצּוֹה

יֵשׁ בְּמַצּוֹת בִּיקוּר חוֹלִים פֶּרֶשֶׁת בְּהִלְכָּה אֲוִדוֹת הַהֲתַנְהוּגוֹת שִׁישׁ לְהַתְנַהֵּג בֵּה בִּשְׁעַת הַבִּיקוּר, וְיֵשׁ פֶּרֶשֶׁת עַל זְמַנֵּי הַבִּיקוּר, שְׁכֵן יֵשׁ זְמַנִּים שֶׁבֵּהֶם אֵין לְבָקֵר אֶת הַחוּלָה; יֵשׁ גַּם פֶּרֶשֶׁת אֵיךְ לְהַתְפַּלֵּל עֲלָיו, וְנִבְרַר אֶת הַדְּבָרִים אַחַת לְאַחַת.

אֲפִילוֹ מִזְכָּה אַחֲרִים בְּמַצּוֹה זֹו נִיצוֹל מִגְזֵרוֹת רַעוֹת (מְקַיִימָה עֲאֻכּו"כ)

הַגַּמְרָא אומרת (נְדָרִים ל"ט ע"ב) "אִמְרוּ רִישׁ לְקִישׁ, רַמּוֹ לְבִיקוּר חוֹלִין מִן הַתּוֹרָה מִנִּין, שְׁנֵאֱמַר 'אֵם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמּוֹתוֹן אֵלָה וּפְקוּדַת כָּל אָדָם' וְגו'. מֵאִי מִשְׁמַע, אִמְרוּ רַבָּא, אֵם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמּוֹתוֹן אֵלָה, שְׁחֵן חוֹלִים וּמוֹטָלִים בְּעִרְסָתָן וּבִנֵּי אָדָם מְבָקְרִים אוֹתוֹן, מִה הַבְּרִיּוֹת אומרים, לֹא ה' שִׁלְחָנִי לִזְהָר". עוֹמֵד מִשֶּׁה רַבְנֵי וְאוּמֵר, שֶׁאֵם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצַתָּה אֶת פִּיה וּבִלְעָה אֶת כָּל אֲנָשִׁי קֶרֶחַ וְעֵדְתוֹ; אֲבֵל אֵם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמּוֹתוֹן אֵלָה לֹא ה' שִׁלְחָנִי. וְהַבִּיאֵר בְּדַבְּרֵי רַבָּא, שֶׁמִּשֶּׁה רַבְנֵי לֹא רָצָה שִׁיְהִי קֶרֶחַ וְעֵדְתוֹ חוֹלִים, שֶׁאֵז יִבְאוּ לְבָקֵר אוֹתָם וְיִתְפַּלְלוּ עֲלֵיהֶם שֶׁתְּהִיָּה לָהֶם רַפּוּאָה שְׁלֵמָה. וְצָרִיךְ לְהַבִּין, מִה אֲכַפֵּת לוֹ לְמַשֶּׁה רַבְנֵי ע"יָה אֵם יִהִי חוֹלִים בְּמַחְלָה קֶשָׁה, עַד כִּי כֵן שֶׁהוּא מַעֲדִיף שִׁיבְרָא ה' בְּרִיאָה חֲדָשָׁה וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהִי חוֹלִים וְשִׁלָּא יִבְקְרוּ אוֹתוֹ? אֲלֵא, שֶׁחֲשַׁשׁ מִשֶּׁה רַבְנֵי שֶׁתְּהִיָּה לְקֶרֶחַ וְלַעֲדָתוֹ זֹכֹת מִיּוּחַדָּת שְׁזִיכּוֹ אֶת הָאֲנָשִׁים בְּמַצּוֹת בִּיקוּר חוֹלִים, בֵּין אֵם מַצּוֹה זֹו דְּאוֹרִייתָא אוֹ דְּרַבְנָן, וְאוֹתָהּ זֹכֹת תְּצִיל אוֹתָם מִגְזֵרָה, וְלֹא יִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקְב"ה בְּעוֹלָם. מִכָּאֵן עֲלֵינוּ לְלַמּוֹד אֶת גּוֹדֵל הַשֵּׁל מַצּוֹה זֹו, שֶׁבְּכַח הַזְכוּת שֶׁל מִי שְׁמִזְכָּה אַחֲרֵים לְקִימָה, יִכּוֹלִים גְּזֹרֹת קִשּׁוֹת לְהַתְבַּטֵּל, וְזֹאת לְמַרּוֹת שֶׁלֹּא קִיִּים אֶת הַמַּצּוֹה בַּעֲצָמוֹ; עַל אַחַת כְּמֹה וְכִמְהָ הַמַּצּוֹה גְּדוּלָה לֵאמֹר עֲרוּךְ זְכוּתוֹ שֶׁל מִי שֶׁמְקַיֵּים אוֹתָהּ. וְעוֹד, שִׁידַע מִשֶּׁה רַבְנֵי שֶׁקֶרֶחַ אֲמַנֵּם שֶׁקֶרֶן וְעוֹשֶׂה מַחְלוקֶת שֶׁלֹּא לָשִׁם שְׁמִים עִם מִשֶּׁה רַבְנֵי, אֲבֵל הוּא הִיא פֶּקֶח וְרוּאָה דְּבָרִים לְמַרְחוּק. חֲשַׁשׁ מִשֶּׁה רַבְנֵי שֶׁאֵם יִחְלָה קֶרֶחַ, יִשׁוּב בְּתִשְׁבּוּהָ וַיִּאֱמַר חֲטָאֲתִי עוֹיְתִי פִּשְׁעֵתִי, וּמִתּוֹךְ חוֹלִיו יִנְצֵל, וְיִתְקַיֵּים בֵּהֶם לְבִסּוּף אֵם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמּוֹתוֹן אֵלָה חֲלִילָה. וְזֹאת מְלַמֵּד אוֹתוֹנוּ רַבָּא שֶׁמִּשֶּׁה רַבְנֵי רָצָה שֶׁלֹּא יִהִי חוֹלִים כָּלל, יַעַן יֵשׁ בְּמַצּוֹה זֹו סְגוּלוֹת נוֹרָאוֹת, מִה שֶׁלֹּא רָצָה שִׁיְהִי בְּמַקְרָה הַהוּא.

מַצּוֹה שֶׁמְתַקִּימָת בְּכָל אָדָם (לֹא רַק בְּעִשְׂרִים וְחֲשׁוֹבִים)

וְקִשָּׁה, לְמַה הַגַּמ" צָרִיכָה לְלַמְדָּנוּ מַצּוֹת בִּיקוּר חוֹלִים מִתְפַּלֵּת מִשֶּׁה עַל קֶרֶחַ, וְלֹא לומֵדֶת זֹאת מִמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקְב"ה שֶׁבֵּא בַּעֲצָמוֹ לְבָקֵר אֶת הַחוּלָה? אֲלֵא, שֶׁמִּבְּרָהָם אֲבִינוּ ע"יָה לֹא הִיא אֲפִשֶׁר לְלַמּוֹד שִׁישׁ מַצּוֹה לְבָקֵר כָּל חוּלָה, לְפִי שֶׁאֲבֵרָהָם אֲבִינוּ הִיא אָדָם חֲשׁוֹב מְאוֹד, וּבִשְׁבִיל זֶה בֵּא הַקְב"ה לְבָקֵר, וְהֵינִי אומרים שְׁאֵין מַצּוֹה לְבָקֵר חוֹלִים, וְמִה שֶׁהַקְב"ה בִּיקֹר הוּא מִשּׁוֹם שֶׁהוּא הִיא חֲבִיב מְאוֹד וְעַמֵּד בְּנִסּוּיֹן שֶׁל הַמִּילָה בְּגִילוֹ; לְכֵן הַגַּמ" חֲפִשָּׁה לְלַמּוֹד מִמְקוּמוֹת אַחֲרִים שֶׁמֵּהֶם נִיתָן יִהִיָּה לְלַמּוֹד שִׁישׁ מַצּוֹה לְבָקֵר כָּל חוֹלִים גַּם אֵם הוּא פִּשּׁוּט (וְרַש"ע). וְבִאֲמַת קִימָת מַדָּה זֹו בְּעוֹלָם, לְהַפְלוֹת בֵּין בִּיקוּר חוֹלִים לְבֵין חֲזוּקָת עֲנִיִּים וְיִתוּמִים, כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּאֶפּוֹ בְּסִפְרוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ, שֶׁרָאָה שֶׁקִּימִים בְּכִמְהָ שְׁכוּנוֹת וְעֵרִים וּמִדִּינוֹת שֶׁמִּחְזִיקִים קוֹפּוֹת מִיּוּחַדוֹת לְגִמְלוֹת חֲסִדִּים, וְכָל הָרַעַב מְקַבֵּל לָחֶם, וְכָל הָרַעַב מְקַבֵּל מִקְבֵּל מִיָּם, וּמְלַבִּישִׁים עֲרוּמִים וְתוֹמְכִים בִּיתוּמִים וְכִדּוּמָה. אֲבֵל מִי שֶׁחוּלָה לֹא זֹכֶה לְבִיקוּר וְלִסְעֵד אֲלֵא אֵם כֵּן הוּא עֲשִׂיר, שֶׁאֵז כּוֹלֵם מְבָקְרִים אוֹתוֹ, אֲבֵל הַעֲנִי לֹא זֹכֶה לְבִיקוּר, וְאֲפִילוֹ אֵם שׁוֹכְבִים בְּאוֹתוֹ חֲדָר הַעֲנִי וְהַעֲשִׂיר, פּוֹסְחִים עַל הַעֲנִי וּמְבָקְרִים אֶת הַעֲשִׂיר. וְזֹאת רָצָתָה הַגַּמ" לְלַמְדָּנוּ, שֶׁלֹּא רַק הַעֲשִׂירִים וְהַחֲשׁוֹבִים זֹכִים לְבִיקוּר, אֲלֵא אֲפִילוֹ בְּפִשּׁוּטִים מְקַיִימִים מַצּוֹה זֹו לְלֹא שׁוּם הַבְּדִלִים.

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

וירא - תשנ"ח - מאת מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שאשתו או בניו יושבים שם לשמור עליו, והם עייפים ותשושים מהשהייה הממושכת ליד מטתו, אין לך סעד וחסד גדול מזה לחולה ולמשפחתו אם יציע להם לשמור במקומם כמה שעות, ובניתיים יוכלו ללכת ולהחליף כחות.

התנהגות חייל בצאתו לקרב

פעם סיפר לי אחד הקצינים בשבוע שעבר דבר שלא מצא חן בעיניי, ולדעתי זה דרך גויים, ואין נאה לעשות כן. יש כמה חיילים בלבנון, וכשיוצאים לפעולה הם מוסרים פתק לחבריהם ושם כתובים דברים כעין צוואה, במידה ולא יחזרו משם. ואני נזקקתי על דבר זה, לפי שדרכנו דרך הבטחון שבטוחים בהקדוש ברוך הוא שיציל אותם, ככתוב ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם. ואם יש את רצונם לשפוך את לבם, שיעשו זאת באמירת תהלים, אבל לא בשברון לב ובייאוש שכזה. וברור שאין מי שימנע מהם לקחת אתם ספר תהלים ולומר את הפרק של שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי (תהלים קכ"א), או את הפרק של מכתם לדוד שמרני קל כי חסיתי בך (תהלים פ"ז), או למנצח ה' יענך ה' ביום צרה (תהלים כ'). ואם אינו מבין עברית, ולא מרגיש בכך מרגוע והצלחה, יוכל לומר את התהלים בשפה המובנת לו ואפילו אמהרית או רוסית, ובדאי שתהיה בזה יותר תועלת מכל ה'שטויות' האחרות.

שכרה של המצוה בעולם הזה

חז"ל אומרים דבר נורא, ואני רואה דבר כדבר חשוב מאוד. הגמרא אומרת (נדרים מ"א) אמר רב, כל המבקר את החולה - ניצול מדינה של גיהנם, שנאמר (תהלים מא) 'אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטוהו', אין דל אלא חולה, שנאמר (ישעיהו לח) מדלל יבצעני, אי מן רעה ימלטוהו (שמואל ב' יג) מדוע אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר וגו', מן רעה אלא גיהנם, שנאמר (משלי טז) כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה. ואם ביקר מה שכרו? מה שכרו, כדאמר ניצול מדינה של גיהנם. - אלא מה שכרו בעוה"ז, (תהלים מא) ה' ישמרהו ויחיהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו, ה' ישמרהו - מיצר הרע, ויחיהו - מן היסורין, ואושר בארץ - שיהו הכל מתכבדין בו, ואל תתנהו בנפש אויביו - שידמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו, ואל יזמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו את מלכותו. והנה יש לקחת דברים אלו על לב, עד המה גדולה מצוה זו, שבשבילה ניצול מדינה, וכן שבעולם הזה מקבל שכר רב כמפורט בגמרא. ולכאורה, מה שייך יצר הרע אצל ביקור חולים, שדוקא במצוה זו זוכה להנצל ממנו? אלא, שכשאתם רואה חבירו הולך עמו כאחד האדם ופתאום שוכב כאבן שאין לה הופכין, הרי שבדאי מתעורר בחלק ה'ידע לאן אתה הולך', וניצול מיצר הרע ומעבירות. וכן מה שהגמ' אומרת שניצול שחייהו מיסורים, הוא משום שפעמים שאדם פוחד לבקר את חברו השוכב בביתו, ושמא יש לו מחלה מדבקת, וכן שמא ידבק מכל מיני מחלות וחיידקים שמסתובבים בבתי החולים, לזה הגמ' אומרת ששומר מצוה לא ידע דבר רע. ועוד הגמ' אומרת שם שהכל מתכבדים בו, זהו כמו שרבי עקיבא הלך ושטף את רצפת תלמידו, ושמא יש בזה משום זלזול בכבודו, וכך יחשוש כל אדם, לזה אומר שכולם מכבדים אותו, ולא יגיע לו מזה שום זלזול. וכן שלא יפול בידי יועצים רעים, אלא רק יועצים טובים ייעצוהו ויצליח בדרכיו.

נוטל אחד מששים' - על עצמו או שזורקו

הרמב"ם כותב (הלכות אבל פ"ד ה"ד) "ביקור חולים מצוה על הכל, אפילו גדול מבקר את הקטן, ומבקרין הרבה פעמים ביום, וכל המוסיף משובח, ובלבד שלא יטריח. וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו והקל מעליו, וכל שאינו מבקר כאילו שופך דמים". הגמ' אומרת בעניין זה שמי שמבקר את החולה נוטל אחד מששים מחוליו. וזה לשון הגמ' (נדרים ל"ט ע"ב) "אמר רבי אחא בר חנינא, כל המבקר חולה - נוטל אחד מששים בצערו. אמרי ליה - אם כן, ליעלון שיתין ולוקמהו. אמר ליה, כעישוריתא דבי רבי, ובבן גילו; דתניא, רבי אומר: בן הניזונות מנכסי אחין נוטלת עישור נכסים, אמרו לו לרבי: לדברך, מי שיש לו עשר גנות וכן, וכן לו לבן במקום בנות כלום! אמר להן: ראשונה נוטלת עישור נכסים, שניה - במה ששיירה, שלישית - במה ששיירה, וחוזרות וחולקות בשוה". ופירוש בן גילו הוא שהוא בן מזלו. ויש לבאר את דברי הגמרא, מה הכוונה שהוא נוטל

גודל חשיבותה ושכרה

בדברי חז"ל יש דברים נוראים אודות מצוה זו. אנחנו אומרים כל יום בתפלה, "אלו דברים שאדם העושה אותם אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן כיבוד אב ואם וגמילות חסדים וביקור חולים" וכו'. מכאן ששכרה כל כך גבוה, שהקרן של מצוה זו נשאר לעולם הבא, ועדיין יש לה מספיק פירות כדי לאכול אותם בעולם הזה. ועוד אומרים חז"ל על גודלה וחשיבותה של המצוה (נדרים מ' ע"א) "יצא ר' עקיבא ודרש, כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים". דברי רבי עקיבא אלו מובאים על עובדה שהגמ' שם מספרת אודות תלמיד אחד של רבי עקיבא שהיה חולה מאוד [ואני מוסיף שכנראה היה ענין], ואף אחד לא בא לבקרו. אחרי כמה ימים שלא הגיע אותו התלמיד ללימוד, הלך רבי עקיבא רבו בכבודו ובגודלתו לבקרו. ומטרתו של רבי עקיבא, מלבד הריוח שהיה לו בעצם קיום מצות ביקור חולים, אלא שעוד בא ללמדנו לדורות, את חשיבות המצוה. והנה, בהיותו שם, רואה ר"ע את מצבו של החולה, את הבית המזונח והמלוכלך, את החושך וחוסר האוויר, מה שבדאי לא בכל אלה כדי להועיל למחלה... מפשיל רבי עקיבא את שרוליו ומתחיל לנקות את הבית ולסעוד את החולה (עיין קול צופיך פרשת וירא תשס"ב גליון 148 בעניין זה).

מצות ביקור חולים בגוף וברוח

אומרים היפלא יועץ' והשל"ה הקדוש, שיש שני מישורים במצות ביקור חולים, ומגדיר זאת השל"ה הקדוש, שיש במצוה זו 'גוף' ו-'רוח'. החלק במצוה שבגוף הוא בעשיית כל הדברים שיש בהם כדי לעזור לחולה, אם זה ברחצה של החולה, בשטיפת חדרו ובטיפול בבית, בשיבה עם החולה, בשיחה עמו, בהשיבו לקונו, וכדומה. והנה בימינו, בתי החולים שמורים ונקיים, וכבר יש אחיות ורופאים, יש הקפדה על הניקיון, החולים שוהים עד להחלמתם המלאה בתנאים שיש בהם כדי לעזור להחלמתם... ויש השואלים את עצמם מה התועלת בביקור החולים, ובמה ניתן לעזור לחולה בחלק המצוה שבגוף? אלא שיש לומר לאותם האנשים, שחלקם בעזרה לחולה הוא בכך, שיזהרו שלא לתת עצות. וכונתנו לכך שיש לצערנו חברים או קרובים ההולכים לבקר חולים, ועלולים רק להזיק לו בדיבוריהם. יושבים אותם מבקרים ודנים אתם אודות הבית החולים ששוהים בו אם הוא מתאים וטוב למחלתם, אם הרופאים שמטפלים בהם מתאימים ומומחים, ומוסיפים כאב על צערם באומרם שמוטב היה להם אילו היו הולכים לבתי חולים אחרים או שהיו מטופלים בידי רופאים אחרים, ועוד עניינים כאלו שיש בהם כדי להוציא את החולים משלוותם ומדעתם... יש לדעת מה לומר לחולים בזמן שהותם בבית החולים, ובתקופת טיפולם בידי רופאיהם; מתי ואיך, כדי שלא להזיק להם כלל. ומיהו, אם יודעים הקרובים או המבקרים בודאות שאין להם סיכוי להתרפאות כלל באותם תנאים שהחולה נתון בהם, או בידי אותם רופאים שמטפלים בהם, בכל אופן צריך שידעו כיצד לומר את הדברים בצורה נכונה ועדינה, כגון שיאמרו להם שגם במקומם טוב, רק במקום אחר טוב יותר, וכן על זה הדרך.

תפילה על החולה

גם בתפילה שמתפלל על החולה צריך לדעת כיצד לעשות זאת על פי ההלכה. יש ההולכים לבקר את החולה, ומאחלים להם ברכת רפואה שלמה, ואומרים לו תהיה בריא והולכים. - שידעו הנוהגים כן, שלא קיימו באופן זה שום מצוה כלל. בשולחן ערוך כתוב "וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצוה". (שו"ע יו"ד סי' שלה ס"ד ברמ"א). מקור לדין זה הוא ברמב"ן והב"י מבאי אותו בספרו הגדול. כלומר, שמצות ביקור חולים בחלק הרוח, הוא להתפלל עליו ולבקש עליו רחמים, ולא להסתפק באיחול סתמי. דע וראה, שעל אף שזהו חלק ה'רוח' שבמצות ביקור חולים, עדיין צריך לשים דגש על החלק שביגוף, שבמצוה, כלומר לסעדו. וכבר לימדנו דהע"ה שסיעוד החולה הוא ממדותיו של הקב"ה שגא' (תהלים מ"א ד') ה' יסעודנו על ערש דניי כל משכבו הפכת בחליו, וכמו שהגמ' דרשה זאת בכמה מקומות (שבת י"ב נדרים מ'), וגם המדרש כותב וז"ל (ויקרא רבה פרשה ל"ד ד"ה 'וכי ימוד') "על דעתיה דרב הונא דאמר זה שמבקר את החולה דכתיב ה' יסעדנו על ערש דוי". כשאדם בא לבקר חולה, ורואה

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

וִירָא - תַּשְׁנִ"ח - מֵאֵת מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לבא לבקר, אלא שהוא צריך לברר קודם אם ביקורו אצל החולה עצמו יביא תועלת, ואם לא, שישאל את קרוביו אם יכול לעזור בכל דרך ובכל עזרה שזקוקים לה.

עזרה יזומה

פעם היה חולה בביתו והיה צועק, והיו דלתות מעץ סדוקות, וכשהיה צועק היו כל השכנים שומעים אותו. לצערנו היום מותקן בכל דלת 'פלדלת' שהיא דלת משוריית ועשויה מפלדה מכל צד, והצועק בביתו לא נשמע קולו מבחוץ. היום יש פעמון של מצוקה, והוא חשוב מאוד לזקנים וחולים קשים, אשר הוא לכשעצמו חשוב מאוד, אלא שעל הקרובים והשכנים לדאוג ללכת ולבקר אותו עוד לפני שיספיקו אנשי המוקד להגיע אליו. כתוב בספרי המוסר שאם אדם רואה חולה אשר לא נעים לו לבקש עזרה, טוב יעשה אם ילך בעצמו וידפוק בדלת, ויבקש דבר מה, ואז יתנו לו את מבוקשו, ואחר כך ילך ויחזיר את מה שלקח, וביני ביני ידובב אותם אם יכול להגיש עזרה, ואדרבה, הרי הוא עצמו נטל מהם טובה, וככל הנראה יקבלו את עזרתו, כך גם הם יכולים ליטול מהם טובה.

באיזה לשון לבקש רחמים

בקשת רחמים שמבקשים על חולה גם תלויה בהלכה, ואל יעלה אדם בדעתו שדבר זה מדרך ההבנה השכלית גרידא, וכי כל אדם יודע שבקשת רחמים פשוטה ועממית באומרה 'שיהיה לך רפואה שלמה', ותו לא. בעניין צורת בקשת רחמים על חולה יש גמרות מפורשות (במסכת שבת ובמסכת ברכות) שמתייחסות לזה, כיצד יש לבקש, מתי ואיפה. מרן בשו"ע כותב (יו"ד סי' של"ה ס"ה) "כשמבקש עליו רחמים, אם מבקש לפניו, יכול לבקש בכל לשון שירצה. ואם מבקש שלא בפניו, לא יבקש אלא בלשון הקדש". וצריך להבין, מדוע לא יוכל לבקש עליו רחמים שלא בפניו גם בכל לשון שירצה, אלא בלשון הקדש דוקא? מקור לדין זה נמצא בגמרא שמביאה שאסור לבקש צרכים בלשון ארמי, ורק לחולה התירו משום ששכינה עמו. וז"ל הגמ' (שבת י"ב ע"ב) "אמר רבה בר בר חנה, כי הוה אזלינן בתריה דרבי אלעזר לשיולי בתפיחה פרש"י בחולה, כלומר שכשהיה הולך רב"ח לבקר את רבי אלעזר כשהיה חולה, זימנן אמר 'המקום יפקדך לשלום', וזימנן אמר (ליה) 'רחמנא ידכרינך לשלם' פרש"י שלפעמים היה מתפלל עליו בלשון הקדש, ופעמים היה מתפלל עליו בלשון ארמי. ועל זה שואלת הגמרא היכי עביד הכי, והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי. ואמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נוקקין לו, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי? שאני חולה, דשכינה עמו ופרש"י שלחולה אין צורך שידקדקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד. ; דאמר רב ענן אמר רב, מנין ששכינה סועד את החולה פרש"י סומך בתשות כחו, שנאמר (תהלים מא) 'ה' יסעדנו על ערש דוי', עכ"ל הגמרא. מכאן שאם הוא מתפלל לפני החולה, שאז השכינה עמו, יכול לבקש עליו רחמים בכל לשון שירצה, והיינו טעמא משום שהשכינה נמצאת שם ומתפלל ללא 'תיווך' של מלאכים.

מתי יזכיר את שמו

יש גמרא הדנה באופן בקשת רחמים על החולה, אם צריך לכלול את שמו בבקשתו, או שמא יכול לומר סתם 'יה"ר שתהיה לו רפואה שלמה'. וז"ל הגמ' (ברכות ל"ד ע"א) "אמר רבי יעקב אמר רב חסדא, כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו, שנאמר 'אל נא רפא נא לה', ולא קמדכר שמה דמרים. משה רבנו מקצר מאוד בתפלתו, עד כדי כך שכשאמרו לו לרבי אלעזר על תלמיד אחד שירד לפני התבה שהוא קצרו מאוד, אמר להם שלא מקצר יותר ממה רבנו (שם בגמ'). ואף על פי שמצאו בעלי גימטריאות שהמלים איל ניא רפא ניא ליה (449) הם כמספר בית יהוכב (449), אבל על כל פנים משה רבנו לא הזכיר את שמה בפירוש. ואומרים האחרונים, (הגר"א, המ"א, הבא"ח כולם בדעה אחת) שכל מה שלא צריכים להזכיר את השם הוא דוקא אם החולה בפניו, אבל אם החולה לא בפניו, בודאי שצריכים להזכיר את שמו, שאליה לא ידוע על מי מתפלל!

אחד מששים? אלא, הכוונה שמקל עליו את החולי, וכמו שאומר הרמב"ם. אלא שהשו"ע כותב (יו"ד של"ה ס"ב) "אפילו הגדול ילך לבקר הקטן, ואפילו כמה פעמים ביום, ואפילו בן גילוי". מדברי השו"ע משמע, שאין הכוונה שכן גילו נוטל אחד מששים מהחולה וזורקו מהעולם, אלא הכוונה היא שהוא נוטל אחד מששים מהחולי ומקבל את זה על עצמו במקומו. וזהו שהשו"ע כותב ואפילו שהוא בן גילו, ומאי 'ואפילו' שהוא כותב, אלא הכוונה כדאמרן שאפילו שאם הוא בן גילו הוא בעצם נוטל על עצמו חלק מהחולי, ואולי אדרבה יהיה פטור מהביקור, קמ"ל מרן שגם באופן זה חייב במצות ביקור חולים.

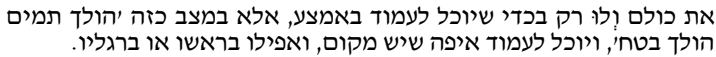
שעות ביקור חולים בשעה שמתפללים בו

עוד כותב מרן (שם ס"ד) "אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בג' שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חליו ויחייאש מלבקש עליו רחמים". מי שהוא חולה, ושוכב מחמת חוליו, אין לבקר אותו מייד, אלא אחרי ג' ימים אם יכביד עליו חוליו. (ובאופן זה ישבר לבו ויבוא להתפלל עליו מתוך שברון על מצבו). ואמנם פשוט הוא שאם החולה קיבל מחלה פתאומית, שילך לבקר מייד ולא ימתין. גם הרמב"ם כותב כך וזה לשונו (שם הלכה ה) "אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה, ואם קפץ עליו החולי והכביד מבקרין אותו מייד. ואין מבקרין את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום, ולא בשלש אחרונות, מפני שהן מתעסקין בצרכי החולה, ואין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין, ולא מחושי הראש, מפני שהבקר קשה להן". הרמב"ם כותב שלא כמו הר"ן, שכותב שאם בא בבוקר והוא נראה רעון וטוב, לא יבוא להתפלל עליו. ואם יבוא בלילה, יראה שהוא נוטה למות, לא יבא להתפלל עליו, על כן הטוב הוא שיבא בשעות הצהריים, שאז יבא להתפלל עליו בכל מצב. אבל אמורים בדורות שמה שלא באים לבקר בשעות הבוקר והערב, זה לא כדי שיתפלל עליו, אלא משום שבאותן שעות מתעסקין בצרכי החולה, ואם יבקר את החולה באותן שעות, יבא להפריע בטיפול שמגישים לו. החיד"א והכסף משנה ביארו על הרמב"ם שידע הרמב"ם בחכמת הרפואה שהיתה לו, שהחולה בבוקר ובערב אמנם זקוק לביקור, אבל מאידך נמנעת ממנו עזרה שרגילים להגיש בבוקר ובערב. פעם חשבתי שדברי הרמב"ם אלו אמורים בדורות הקודמים, שאז היה להם חדר ובתוך החדר יש מטבח, ואם יבא לבקר, מונע מעקרת הבית לבשל לחולה. אבל בדור שלנו כבר השתנו הדברים והמטבח שוכן בחדר נפרד, ומי שבא לבקר לא מפריע לנעשה במטבח. ואמנם עם התקדמות המודרניזציה חזרנו אחרונות לדור הקודם, לפי שהיום המטבח שוכן בתוך חדר האורחים, ואין שום קיר מפריד ביניהם, וקוראים לזה מטבח אמריקאי. נמצאנו חוזרים לבעיה של ביקור חולים, שבזמן זה שהמטבח הוא כמו ראוה, וכל ריחות הבישולים נכנסים לבית, לא יוכל לבקר בשעות שמבשלים לחולה, שאז יפריע לטיפול שמגישים לו. ואם בבית החולה יש מטבח נפרד, לית לן בה. ובאמת כותב הברכי יוסף, ועל כן ראיתי היום שנוהגים לבקר לפני הצהריים ואחרי הצהריים. היום, בבתי החולים שערי צדק והדסה יש שעות ביקור חולים גם בבוקר ובערב, צריך לומר שזה על דעת החיד"א בספרו ברכי יוסף, אליבא דהרמב"ם.

יש הליכה מהחולה שהיא חלק מהמצוה

הרמב"ם גם כותב 'ובלבד שלא יטריח'. בספר מעיינה של תורה כתוב על פי הגמ' שאומרת שמה שכתוב ואת הדרך אשר ילכו בה, זהו ביקור חולים. והוא כותב שם שהוא שמע מכמה רבנים ביאור, שלפעמים יש חולה, שמחמת חוליו לא יכול לדבר עם אף אחד, ולא יכול לסבול את עצמו, והוא מתפתל ביסוריו. במקרה זה, אין הוא מסוגל לקבל אורחים ולדבר אתם, שכן אין לו כח לדבר אתם, וגם אין לו עצבים לכך. זהו אשר ילכו, שבמצב זה, ההליכה מהחולה, לבל ישאר אצלו במדה ויפריע לו, היא גם מצות ביקור חולים. כלומר, שבמצוה מונח כל מה שעשוי להועיל לו, ואם בדידותו טובה לו, לא יטריח עליו, וילך ממנו ויקבל שכר על הליכתו. ובאמת השו"ע כותב (שם סעיף ח) "אין מבקרין לא לחולי מעים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש. וכן כל חולי דתקיף ליה עלמא וקשה ליה דיבורא אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרפץ לפניו, וכיוצא בו, ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים". באמת, יש

עוד עניין צריך לדעת בביקור חולים. כשבא לבקר חולה, לכל הפחות יברך אותו בברכת רפואה שלמה, אלא שמרן פירט הלכה גם בעניין זה. וז"ל מרן (ויו"ד של"ה ס"ו) "יכלול אותו בתוך חולי ישראל, שיאמר 'המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל'. וכתוב בזהר הקדוש, ומובא עניין זה גם בבית יוסף, שהטעם שצריך לכלול אותו בתוך חולי ישראל לומדים מדברי השו"מ שתלשע הנביא. כשראה אלישע הנביא שהשומעין עשתה לו עליית קיר ובה מטה ושולחן ומנורה, רצה לגמול לה טובה על כך, ושאל אותה אם יש לה דבר אל המלך (מלכו של עולם), אבל היא סירבה שיזכיר אותה בפני עצמה, ועל כן אמרה לו 'בתוך עמי אנכי ישבת'. כשיצאה מלפניו אמר לו גַּחְזִי שאין לה בן, ואז קרא לה שוב אלישע, ואמר לה שיתפלל עליה שיהיה לה בן. ואומר הזהר הקדוש שאותו היום היה ראש השנה, ואמר לה שיכול להתפלל עליה ביום לפני בורא עולם, או שהמלאכים יעלו את תפלתה לשמיים, וזה היום מתאים ושעת רצון. אמרה לו שלא רוצה מאומה, אלא שבתוך עמי אנכי ישבת. צא וראה, שבאמת היתה צריכה בנים, וגם אחרי שהבטיח לה, אמרה לו אל תכזב בשפחתך, שלא יחלה ולא ימות. אלא, שהיא עשתה חשבון שאם ילך ויתפלל עליה שישלח לה בן, המלאכים ישמעו, והמקטרג יקום ויקטרג בטענה שכל מה שהוא מזכיר אותה לטובה, זה מפני שהיא טרחה רבות בשבילו, שבנתה לו עליית קיר, והכינה לו שולחן וכיסא ומנורה, ואז יתבעו לפתחו את ספריה לראות אם באמת מגיע לה או לא; ועל כן ויתרה על הכל ובלבד שלא יהיה קיסרו. וזהו שלבסוף אמרה שיתפלל על כל עקרות ישראל, ויזכיר אותה בכללם. וזהו טעמם מרן.

מיה יעשה אדם שהולך לבקר את חברו החולה, בשבת. האחרונים (הרב פלא יועץ במערכת ביקור חולים, והרב בעל שדה חמד במערכת חולה, וגם בעל כרם חמד בהלכות ביקור חולים) מתייחסים לאלו שהולכים לבקר חולים בשבת, כיון שבימות השבוע אין להם זמן לכך. ופעמים שבאים הרבה אנשים לבקר חולים בשבת. (גם מתייחסים בחומרה לאלו המנחמים בשבת). לזה אומרים שילך בשבת אם אין לו זמן אחר בימות השבוע, אלא שאז צריך לדעת כיצד יתפלל עליו, לפי שאין מתפללים על החולה בשבת, ולא אומרים שה' יציל כך רפוי"ש, אלא כמו שאומר מרן (שם ס"ו) ובשבת אומר שבת היא מלעוק, ורפואה קרובה לבא. ומרן כותב במקום אחר (שו"ע או"ח סי' רפ"ז ס"א) "יכולים לנחם אבלים בשבת, וכן יכולים לבקר את החולה; ולא יאמר לו כדרך שאומר לו בחול, אלא אומר לו 'שבת היא מלעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום. הגה – וי"א דאין צריך לומר ורחמיו מרובים וכו', וכן נהגו" ומקורו מדברי הרמב"ם פכ"ד. וטעמו של הרמב"ם שיש תפלה לרחמים, ויש בקשה. כשאומרים שבת היא מלעוק ורפואה קרובה לבוא, אין זו תפלה על החולה ישירות. אבל כשאומר ורחמיו מרובים ושבתו בשלום, אז יש בזה תפלה שמתפלל על חברו, ולא מתפללים בשבת. ולמעשה, אם יאמר הכל, לית לן בה, אלא שכיון שצריך לשנות הנוסח של יום חול, אם לא אומר רק שבת היא מלעוק ורפואה קרובה לבוא, קיים בזה מצות ביקור חולים.

מה יעשה אדם שהולך לבקר את אביו שהוא רב חשוב, או שהולך לבקר את רבו שהוא חולה, והוא גאון גדול. אם יתפלל עליו בנוסח של 'מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב וכו', הוא ישלח רפואה שלמה לרבי מורי הגאון הגדול פלוני בן פלונית, או כשמתפלל על אביו מפליג בשבחים על אביו מאוד, האם שפיר קא עבד? נראה לומר שאין זה נכון לעשות כן, אלא יאמר שלח רפוי'ש למורי רבי, או לאבי מורי, ותו לא. והטעם מפני שאין גבהות לפניו יתברך, ואין להפליג בשבחים, ואדרבה כשמתפללים על חולה צריכים לומר עבדך אבי, או עבדך רבי, או עבדך פלוני, ותו לא. וזהו שאומרים בשם החיד"א על מה שכתוב (תהלים קמ"ט א) 'שִׁיר לַה' שִׁיר חֲדָשׁ תִּהְיֶה לָנוּ בְּקֹהֶל חֲסִידֶיךָ', שפעם היו אומרים על רב גדול מורנו ורובנו, וזה שבה גדול ביותר. היו אומרים גאון גדול, והיה בזה שבח גדול. כשאמרו

אם יזכיר את שמו ואת שמו ואם לאו

ואגב, יש הבדל בין חלק מהאשכנזים לבין הספרדים בעניין הזכרת השם. הזורח הקדוש אומר שלומדים מהפסוק 'אני עבדך בן אמתך' שצריך להזכיר את שמו ואת שמו בשעה שמתפללים עליו, ולא יזכיר את שם אביו. והז"ל הזורח (בראשית פרשת לך לך פ"ד ע"א) "הושיעה לבן אמתך... וכי לא הוה בריה דישׁי איהו עד דאדור אמר בשמא דאמיה לבן בשמא דאבוי... אלא הא אוקימנא דכד ייתי בי"נ לקבל מלה עלאה לאדכרא בעי למחך במלה דאיהו ודאי ועל דא אדכר לאמיה ולא לאבוי". והנה, אצל חלק מהאשכנזים נוהגים לחלק את הזכרת האם או האב, בין אם זה תפלה על החולה או הזכרת שם נפטר לחולה אומרים את שמו ואת שם אמו שכן כתוב באותו פסוק הנ"ל 'הושיעה לבן אמתך', מכאן שמי שצריך ישועה דוקא כגון חולה, אז יזכיר את שמו ואת שם אמו; אבל אם הזכרת שמו ישועה לשם ישועה, כגון שמזכיר שם נפטר להזכרה וכדומה, אז אינו מזכיר את שמו ואת שם אמו, אלא את שמו ואת שם אביו. אבל אנחנו – למעשה – לא מחלקים בכך, אלא בין אם מזכיר את שם החולה, ובין אם ל"ע מזכיר שם נפטר, יזכיר את שמו ושם אמו ולא יזכיר את שם אביו כלל. והוא הדין אם מתפלל לפרנסה על חיבורו, או על כל עניין שיש בו ישועה לחברו, צריך להזכיר את שמו ואת שם אמו. יש הנוהגים להזכיר את שמו ואת שם אביו וגם את שם אמו, כגון שואמר ראוּבֵן בן יעקב ולאה, באופן זה לית לן בה כל כך, ויש בזה 'חצי נחמה' מהנוסח המקובל.

הנמ' אומרת (שבת ס"ו ע"ב) "אמר אביי, אמרה לי אם, כל מנייני - בשמא דאימא". ופרש"י כל לחישות וכו' בשמא דאמא - פלוני בן פלונית". (ומה שמזכיר שם 'אם' זאת לא אמו שכן נפטרה כשילדה אותו, ועל כן נקרא אביי שהוא ר"ת איש'ר ב"ך י'רוחם י'תום, אלא המדובר הוא על האשה שגדלה אותו). מכאן, שצריך להזכיר את שמו ושם אמו, והוא קצת סיוע לאותם הנוהגים להזכיר את שם אמו לחולה, אבל שם אביו לנפטר, שכן הגמרא שם מדברת על חולה (דוקא). אבל על כל פנים הרווחנו שרפואה, לכל העדות, בין לפי הפשט בין לפי הוזהר, מזכירים את שם האם, משום 'הושיעה לבן אמתך', ורק אם מזכיר שם נפטר להזכרה וכד' אז ינהגו כל אחד כפי אבותיו.

מִרְן כּוֹתֵב עוֹד הִלְכָה בְּבִיקוּר חוֹלִים לִגְבִי הַמָּקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמוּד בּוּ בִשְׁתֵּי הַבִּיקוּרִים **כִּמָּה הִלְכוֹת וּפְרָטֵי הִלְכוֹת יֵשׁ בַּמַּצּוֹה זוֹ**. וְזֶה לְשׁוֹן מִרְן, (שׁוֹרֵעַ יוֹיֵד סִימָן שְׁלִיחַ סִיג) "הַמִּבְכֵּר אֶת הַחוּלָה לֹא יֵשֵׁב עִיג מִטָּה וְלֹא עִיג כִּסֵּא וְלֹא עִיג סִפְסַל, אֲלֵא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לִפְנָיו, שֶׁהַשְׂכִּינָה לַמַּעֲלָה מֵרָאשׁוּתֶיּוּ". הַמְקוּר לְדִין זֶה הוּא גִמְרָא (שֶׁבִּת י"ב ע"ב) "תֵּנִיָּא נְמִי הֲכִי, הִכְנַס לְבָרַק אֶת הַחוּלָה לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גְּבִי מִטָּה וְלֹא עַל גְּבִי כִּסֵּא אֲלֵא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לִפְנָיו, מִפְּנֵי שֶׁשְׂכִּינָה לַמַּעֲלָה מֵרָאשׁוּתֶיּוּ שֶׁל חוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'ה' יִסְעֲדֵנוּ עַל עֶרֶשׁ דּוֹי' ". וּמוֹסִיף הֶרֶם"א "הֵגָה, דּוּקָא כְּשֶׁהַחוּלָה שׁוֹכֵב עַל הָאָרֶץ, דְּהִיוֹשֵׁב גְּבוּה מִמֶּנּוּ, אֲבָל כְּשִׁשׁוּכֵב עַל הַמִּטָּה מוֹתֵר לִישֹׁב עַל כִּסֵּא וּסְפַסַּל (ב"י בֶּשֶׁם הֶר"ף), וְכֵן נִהְיִיג". הֵנָּה לִפִּי הַפֶּטֶשׁ, אִם הַחוּלָה שׁוֹכֵב עַל הָרֶפֶה, לֹא יֵשֵׁב גְּבוּה מִמֶּנּוּ, שֶׁהַשְׂכִּינָה עֲמוּ. וְהִנֵּפֶק אֵינָה לִימִינוּ שֶׁהַחוּלָה שׁוֹכֵב עַל גְּבִי מִטָּה מְמִילָא, (וְאִדְרָבָה, בְּבִתֵּי הַחוֹלִים הַמִּטָּה לַפְּעִמִּים מְגוּבָהת יוֹתֵר מְגוּבָה הַיּוֹשֵׁבִים עַל הַכִּסְאוֹת לִידָה) אִזְּ הַדִּין יִהְיֶה שִׁיכּוֹל לִשְׁבֵּת, שֶׁהִרִי מְמִילָא לֹא יִהְיֶה גְּבוּה מִמֶּנּוּ. אֲמַנֵּם עַל פִּי הַקְּבֵלָה, אִין זֶה עֲנִיין שֶׁל כְּבוֹד גְּרִידָא, אֲלֵא בְּכָל מַצֵּב יֵשׁ לְהַשְׁתַּדֵּל שְׁלֵא לַעֲמוּד לֹא מֵרָאשׁוּתֶיּוּ וְלֹא בְּרַגְלֵי, וְאִם אֲדָם בָּא לְבָרַק חוּלָה מְסוּכָן, לֹא יַעֲמוּד בְּרֹאשׁ אוֹ בְּרַגְלֵי הַמִּטָּה, אֲלֵא יַעֲמוּד אוֹ יֵשֵׁב בַּאֲמַצַּע הַמִּטָּה. וְהָיִט, שְׂאֵם בִּאֲמַת חוּלָה לֹא יִקְוֶה שֶׁכּוֹפֵּל שֶׁל דָּבָר מִחוּלּוֹ וְיִחְיָה, אִזִּי הַשְׂכִּינָה נִמְצָאת בְּרֹאשׁוֹ, וְאִם כֵּן לֹא יַעֲמוּד שֶׁם מִפְּנֵי הַכְּבוֹד. וְאִם חוּלָה מְסוּכָן זֶה גּוֹסֵס וְהִגִּיעַ לֵיַע זְמַנּוֹ לְהַפְטֹר מִן הָעוֹלָם, הִרִי שֶׁמֶלֶאךָ הַמּוֹת נִמְצָא בְּרַגְלֵי שֶׁל הַחוּלָה, וְמָה לוֹ לַעֲמוּד שָׁם, וְעַל כֵּן הַטוֹב שֶׁמִּמִּי"נ יַעֲמוּד בַּאֲמַצַּע הַמִּטָּה. וְאֲמַנֵּם, יֵשׁ לְנִהוּג בַּחֲכָמָה, שְׂאֵם לְמַשֵּׁל בֹּא אֲדָם לְבָרַק אֶת הַחוּלָה וְאִין לוֹ מָקוֹם לַעֲמוּד שָׁם, כְּנֻן שֶׁכֵּבֵן נִמְצָאִים שֶׁל מְבַקְרִים אִזְּ שִׁישׁ אִידָה שֶׁל שִׁמְפְּרֵעַ לוֹ לַעֲמוּד בַּאֲמַצַּע. לֹא יִזְוִי מִשּׁוֹם כֵּךְ

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

וִירָא - תַּשְׁנִ"ח - מֵאֵת מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

על ערש דו"י. הר"ן כותב שאם אדם לא יאכל יום אחד, הרי שכולו סוער מחמת רעב. ורואים איך אוכלים במוצאי ט"ב ובמוצאי כיפור כאילו שלא אכלו כל ימיהם. אבל חולה, לא יכול לאכול כלום, ועל אף שעוברים עליו כמה ימים כך, הוא חי והולך ומבריא. אין זאת אלא שהקב"ה סועד אותו ותומך בו, וזהו ה' יסעדנו על ערש דוי.

הרהור בתשובה בביקור חולים

ביקור חולים היא מצוה שיש בה ריבוי הלכות ופרטים. הרב חיד"א אומר שאדם שנכנס לבקר את החולה, צריך להרהר בתשובה, שישים על לבו מה סופו של כל אדם. רק שלא יאמר את זה בקול רם, שלא יבעית את החולה.

גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכניה

התורה כותבת בפרשת השבוע על ביקור חולים שעשה הקב"ה שבא לבקר את אברהם אבינו. וכתוב שם (בראשית י"ח ב') 'וַיֵּשֶׁא עֲיָנָיו וַיֵּרָא וַיִּהְיֶה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נֹצְרִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָא לְקִרְיָתָם מִפְּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתָּחוּ אֲרָצָה'. באים אנשים לבקר, אברהם עוזב את הקב"ה כדי לטפל באורחיו. ולמדו מכאן חז"ל (מדרש אגדה בראשית פרק י"ח ג' ד"ה 'ויאמר') 'להקב"ה אמר שלא יסלק שכניו משם כדי שילך לקראת אורחים. מיכאן אתה למד שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכניה'. והאחרונים שואלים מנין יש כאן ראייה כולי האי? מסביר הגאון על זה, שזה נלמד ממה שכתוב וירא, וירץ. מכאן שראה אותם בשעה שהשכינה היתה על ראשו, ועזב אותה מאחורי גבו בשעה שרץ לקראתם, מכאן שגדולה יותר מהקבלת פני שכניה. ויש מפרשים אחרת, שכשאדם בא לבהכ"ס, צריך לרוץ כמו שכתוב (הושע פ"ו ג') 'וַיִּנְדְּעָה נִיִּדְעָה לְדַעַת אֶת ה''. וכשיוצא מבית הכנסת, צריך לצאת לאט לאט. ואברהם אבינו 'יוצא' ממקום השכינה, ובמקום לצאת לאט כדון, יוצא במרוצה; ואיך עושה כן? אלא על כרחך שהמצוה שאלה רץ יותר חשובה מהקבלת פני שכניה.

רפואתו של המלאך רפאל

כשהמלאך רפאל מרפא את אברהם אבינו, לא צריך לשם כך להניח את ידו על ראשו כנהוג אצל רבנים בשעה שמברכים אנשים שמניחים את ידיהם על ראש המתבדר. אלא, רק ראה אותו, וכבר נהיה בריא ויכול לרוץ, שכן כתוב וירא, וירץ. כלומר, שרק ראה את המלאך רפאל, וכבר מסוגל לרוץ אליו.

המשכיותו של הרב צדקה זצוק"ל

מחר תהיה האזכרה של מורנו ורבנו ועטרת ראשנו גאון עוזנו ותפארתנו מור דודי ראש הישיבה הרב יהודה צדקה זצ"ל, זכותו תגן עליו ועליכם ועל כל בית ישראל, ונאמר דבר בשבחו. כתוב בפסוק (בראשית יח י"ט) 'כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן לְמַעַן הָיָא ה' עַל אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דָּבַר עָלָיו'. מה הביאור בשבח של כי ידעתי, וכי חסר במה להשתבח באברהם אבינו, והרי יש הוא מסר את נפשו, שנלחם נגד נמרוד, וקפץ לכבשן האש, ומפרסם את שמו של הקב"ה בכל העולם, ולא מצא הכתוב לשבחו אלא בדיעה שיצוה את בניו ואת ביתו ללכת בדרך התורה. ושכן זה הוא לא רק חסד, אמונה ובטחון בהקב"ה, אלא שדאג להמשכיות שבניו ימשיכו הלאה בדרך התורה, ובדרך הצדקה והחסד. כבר כמה שנים אמרתי את השבח הזה על ראש הישיבה, שהוא זכה שבניו ביתו ילכו הלאה בדרכו.

רץ כתמר וקשה כארז

ועוד דבר, שכתוב (תהלים צ"ב יג יד) 'צִדִּיק כְּתָמָר יִפְרַח כְּאַרְזֵי בִלְבָנוֹן שְׁגֹה'. שתולים בבית ה' בְּחִצְרוֹת אֶלְקִינוּ יִפְרִיחוּ. ודרשו חז"ל שהצדיק נמשל לתמר, לפירות, וגם לארז שגזעו מחליף. ומביא הרב בספרו קול יהודה בשם בעל ה'בן איש חי' זיע"א, שקשה למה נקט דוקא תמר וארז, היה משוה לאגוז שיש בו פירות וגזעו מחליף? אלא, שהצדיק צריך להיות פעם כתמר ופעם כארז. התמר הוא רך, מתוק, טוב, עדין, והארז הוא קשה. כשצריך לקרב רחוקים, ולהחזיר אותם לאבינו שבשמים, צריך להיות אתם רך כתמר. אבל אם הוא רואה דברים שיש בהם חילול שם שמים, צריך להיות

על מרן 'בן איש חי' ח"ר שזה ר"ת ח"כס ר'בי, זה היה שבח שאין למעלה הימנו. היה חכם גדול בשם הרב שמעון אגסי זצ"ל שהיה גאון אמיתי ובקי עצום, והיה לימים רבו של הרב יצחק ניסים ע"ה, ופנה אליו ה'בן איש חי' בשם מהרש"א, שהוא ר"ת של מורנו הרב שמעון אגסי, ונבהל מאוד מגודל השבח; אבל הבן איש חי אמר לו שאם יכל להוסיף עוד, היה מוסיף כהנה, אלא שלא נהגו, וזה מקצת שבחו. על כן אין להזכיר שבחים גדולים מדי, שאין בהם תמיד ממש, ועלולים לבדוק בספריו אם יש אמת בדברי המתפלל, ורק קטרוג יצא מזה.

שבח שרומז את ההפך

פעם נתבקשתי לכתוב מכתב הסכמה למחבר ספר מסויים, וכתבתי לפי אמת מדתו שפלוני צורבא מרבנן בא לפניי. שבח זה גדול היה מאוד בתקופת הגמרא, (כגון "שאני צורבא מרבנן, דקודשא בריך הוא תנע ביקריה" (ברכות י"ט ע"א), וכן "כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצוי למריה" (ברכות ל"ג ע"ב) ועוד עשרות פעמים על פני כל הש"ס שמוזכר לשבח גדול) אבל כיון שבימינו לא כל כך מצוי לשבח בכך, היתה לו הקפדה גדולה והחזיר לי את ההסכמה בטענה שאני מבוזה אותו מאוד. שאלתי אותו מה הוא רוצה שאכתוב לו, ואמר לי שהוא רוצה שאני אכתוב לו מורנו ורבנו הגאון הגדול. - אבל אתה לא גאון גדול, ובעוד כמה שנים שתוציא עוד ספרים, מה אז אכתוב עליך? אמרתי לו - והוא אמר לי שבגאונות שלו הוא כבר ימצא מה שהוא ירצה שאני אכתוב בעוד מספר שנים. אמרתי לו שאני אכתוב לו הרה"ג פלוני בן פלוני, ושבעוד כמה שנים תקוונתי שיביא ספרים חשובים יותר ושיהיה מוכתר בתוארים חשובים יותר. אך גם זה לא ירצה אותו בתואנה שזה ממש פגיעה בכבודו. בסוף כתבתי לו נוסח שרציתי. אמרו לי מה אתה חייב לכתוב לו, תפטור אותו מעליך בלא כלום ודי! אמרתי לו שלפוטרו בלא כלום אי אפשר, אלא שכתבתי נוסח שרמזו בו מדתו האמיתית של האיש. וכך היה עם מרן חיד"א ע"ה, שהיה אדם שביקש ממנו המלצה, ולחץ עליו מאוד; כתב הרב "בא לפני רב פלוני, שידוע אני בו שאם היה בזמן אלישע הנביא לא היה השמן נפסק. בראותו אותו מחבר הספר את הנוסח התפעל מאוד, ושמח מאוד על כך. כשהגיע לאיזה עיר, שמעו שהגיע ת"ח מופלג שהחיד"א עצמו משבח אותו מאוד, פגש בו ת"ח גדול, ושאל אותו איזה שאלה כנהוג בכל מקום שרוצים להשתעשע ללימוד עם אורחים חשובים שבאים מהנכר. אך אותו האיש נאלם דום, וראה בו שהוא לא ידע כלום. והתפלא אותו חכם מה פתאום כך מכנים אותו בתוארי כבוד. ביקש לקרוא את נוסח ההסכמה של החיד"א והתבונן בה, ומיד שם לב שיש שם דבר מוזר, והוא במה שבחר החיד"א ע"ה לכתוב עליו שלא היה נפסק השמן, והרי יכל לכתוב עליו דברים יותר פשוטים, כגון שהיה מסוגל לרפאות כמו אלישע, וכדומה, אך החיד"א בחר בשבח זה דוקא! התיישב בדבר, ואורו עיניו, שבעצם החיד"א בחכמתו כתב עליו נוסח שמעיד על גדלות למי שלא מבין ולא מתבונן, אבל מי שמבין רמזים, רואה שכוונתו של החיד"א לומר שאיש זה הוא בור ועם הארץ; מה שהחיד"א כתב הוא שאילו היה בזמן השונמית, היה לה עוד כלי ריק למלאות אותו, ולא היה עומד השמן בפניו, שכן היה לה עוד כלי ריק לגמור. מכאן שאם אדם לוחץ לקבל המלצה, צריך לשפיל בחשבון שאם לא מגיע לו שבחים מיותרים, הוא עלול לקבל המלצה שתשחית אותו ברמזים, שמי שמבין בהם יראה את כונת הכותב.

ה' יסעדנו על ערש דוי

כתוב ברמב"ם (פרק י"ד מהלכות אבל הלכה ו) "הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כסא, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי מקום גבוה, ולא למעלה ממראשותיו, אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו ומבקש עליו רחמים ויוצא". וענין העיסוף בטלית או בכיסוי על ברמב"ם, כנראה שהיו נוהגים בזמנם להתעטף בטלית או בכיסוי על ראשם. מקור לדברי הרמב"ם הוא מהגמ' שאומרת (שבת י"ב ע"ב) "שאני חולה, דשכינה עמו. דאמר רב ענן אמר רב, מנין ששכינה סועד את החולה - שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי. תניא נמי הכי, הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב לפניו, מפני ששכינה למעלה ממראשותיו של חולה, שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי. ואמר רבא אמר רבין, מנין שהקדוש ברוך הוא זן את החולה - שנאמר ה' יסעדנו

קול צופיך

מנחם הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

וירא - תשנ"ח - מאת מאת מנחם הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

יוצא בן ארץ ישראל לחוץ לארץ באופן המותר, כגון שיוצא ללמד תורה או להביא עולים משם, שכן לצאת לשם טיול בעלמא אסור, ובשעה שיצא כבר התחיל לומר ברכ' עלינו והזכיר ותן טל ומטר, אבל במקום שהולך לשם עדיין לא התחילו לומר ותן טל ומטר, על זה אומר הרב חיד"א שאין שום שאלה ואין זה אלא חוכא ואטלולא, שהרי כבר אמר 'ברך עלינו' וכבר הזכיר 'ותן טל ומטר', ואיך ישנה שם כבני חוץ לארץ, וכי חוזר בו ומתחרט על מה שהתפלל כבר כאן? על כן, ימשיך לומר גם בתקופה זו ותן טל ומטר, על אף שבני חוץ לארץ לא התחילו לומר ותן טל ומטר.

לסיכום: אם נשאר באותו מקום ששוהה עתה למשך כל החורף, כגון בני תורה שבאים ללמוד בשיבות בארץ, הדין הוא שיאמר - כפי המקום שנמצא שם - את שאלת הגשמים. ואם הוא נייד, שנוסע מכאן לשם ומשם לכאן, אז נכנס למחלוקת הנ"ל, (ובאמת גם בעל הפרי חדש וגם בעל הברכי יוסף היו חיים בארץ ישראל, והיו יוצאים לשליחויות לחוץ לארץ, ולמדו את הסוגיה הזאת בעיון רב הלכה למעשה) וכמו שאמרנו לעיל, יש אומרים שיאמר כמו בארץ ישראל, ויש אומרים כפי המקום שנמצאים שם אשתו ובניו.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!
שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

